

Др Огњен ВУЈОВИЋ*

БАЛФУРОВА ДЕКЛАРАЦИЈА И ВАШИНГТОНСКИ СПОРАЗУМ, СРБИЈА И ИЗРАЕЛ¹

Апстракт

У чланку се прави приказ српско-израелских односа само кроз две тачке у историји. Реч је о два документа која су кључна за израелску, али и за српску дипломатску историју, Балфурова декларација и Вашингтонски споразум. Један документ је донет у другој деценији двадесетог века, а други на почетку треће деценије двадесет и првог века. Први документ говори о потреби да се на територији тадашње Палестине оснује јеврејска држава, а други је, када су јеврејски интереси у питању, сконцентрисан на признање Израела од још једне територије са муслиманском већином и на њено признање Јерусалима за главни град Израела. То признање Јерусалима за главни град државе Израел долази први пут у историји, од управо једне такве територије.

Када је у питању Србија, Балфурова декларација је била начин да се прогнана Србија солидарише са Старозаветним, прогањаним народом који је имао потребу да формира своју модерну државу на подручју где је настала Старозаветна израелска држава. Тиме је Краљевина Србија постала прва држава која се након Велике Британије сагласила са оправданошћу израелског циља да на подручју тадашње Палестине формира државу Израел. То је био обострани српски и израелски интерес. Тиме је Србија учвршћивала свој морални и политички углед у тадашњем свету, али и јачала политичке везе са Британијом и јеврејским фактором.

Када је реч о Вашингтонском споразуму јасно се примећује остварење израелских интереса.

---

* Редовни професор, Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Република Србија, ognjen.vujovic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0003-2505-5123.

¹ Рад је настао у оквиру истраживања на пројекту ”Систем заштите људских права и основних слобода – стање, изазови и перспективе” који финансира Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици за период 2025-2027. Рад представља резултат истраживања које финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација по Уговору евиденциони број 451-03-137/2025-03/200254 од 04. фебруар 2025. године.

Дакле, значај Србије се, када су у питању ови документи и њихове последице, налази на потпуно супротним позицијама када је реч о израелским интересима. Али и када је реч о српским интересима.

Кључне речи: Балфурова декларација, Вашингтонски споразум, Србија, Израел, САД.

1. УВОД

До Првог светског рата Блиски исток, па и подручје на којем се данас налази држава Израел и подручје Палестине су били под контролом Отоманске империје. Пошто је Британија ослободила те области, она је и приступила њиховом уређењу. У ту сврху је донета и чувена Балфурова декларација. То је писмо које је Британски министар спољних послова лорд Балфур 2. новембра 1917. године упутио Ционистичком савезу Велике Британије и Ирске преко лорда Ротшилда. То писмо је названо Балфуровом декларацијом и од великог је значаја за јеврејски народ и формирање модерне државе Израел.

У Писму лорд Балфур изјављује да Влада његовог краљевског височанства са благонаклоношћу гледа на формирање, у Палестини, националног дома за јеврејски народ. Каже се и да ће британска влада уложити напоре да олакша постизање овог циља.

Дакле, формирање државе Израел је добило кључну међународну подршку.

Друштво народа је, 29. септембра 1923. године, Великој Британији поверило управу над Палестином.

Влада Краљевине Србије 27. децембра 1917. године даје пуну подршку Блафуровој декларацији. Дакле, није прошло ни месец дана од издавања ове декларације. Тиме смо постали прва држава која је након Британије подржала стварање државе Израел на њеним вековним просторима.

Јевреји целог света су почели да се насељавају на подручје Палестине. Од 1933. у Палестини почиње оштро сукобљавање Јевреја и палестинских Арапа. Почињу побуне и штрајкови (Ivanković, 2006, 142). Тензије су остале све до Другог светског рата. Британија је управљала проблемом како је њој одговарало.

2. СРБИЈА, БАЛФУРОВА ДЕКЛАРАЦИЈА И ВАШИНГТОНСКИ СПОРАЗУМ

У време сврставања уз јеврејски народ и његово право на државу, српски државни апарат, српска војска и део народа су се налазили у изгнанству, у избеглиштву. То даје на посебној тежини српском пристајању уз Балфурову декларацију. Једна британска савезница, мала краљевина Србија је препознала морални и политички значај свог пристанка уз право јеврејског народа да на својој древној територији, са које је прогнан, обнови своју државност. Сви напори српске

државе су у то време били сконцентрисани управо на повратак на своју територију, њено ослобођење, али и ослобођење осталих наших крајева. У том склопу се може посматрати и овај потез српског руководства. Требало је градити ширу и чвршћу међународну моралну и политичку потпору својим тежњама. Баш зато што циљ није био само ослобођење Краљевине Србије. Савез са једним Старозаветним народом на чијим је моралним узорима васпитаван сав Западни свет, ми и бројни други народи, био је сасвим природан. Тиме је српска држава радила на увећању свог већ несумњивог моралног престижа у оно време.

Реч је о донекле сличним судбинама два народа.

Напори ционистичког покрета су били усмерени на обнову израелске државе на њеним древним територијама на подручју Палестине. Дакле, напори Срба и напори Јевреја су нашли заједничку додирну тачку, како историјску, моралну, тако и тада актуелну судбинску и политичку. Србија је прва држава након Велике Британије која је дала званичну подршку том ционистичком циљу.

Оно што имамо данас са Вашингтонским споразумом је, могло би се рећи, потпуно супротно тој традицији заснованој на Балфуровој декларацији. Вашингтонским споразумом се неформално називају Споразуми о економској нормализацији између Србије и Косова. Реч је о два посебна документа која су у Белој кући у Вашингтону, истовремено, потписали председник Републике Србије и премијер тзв. Косова. Споразуми су потписани 4. септембра 2020. године у присуству америчког председника Доналда Трампа.

Нашу пажњу овом приликом привлачи 16. тачка споразума који је потписао тзв. косовски премијер, Авдулах Хоти, а којом се тзв. Косово и Израел, слажу да изврше међусобно признање. Пре овог споразума је Израел био на чврстом становишту непризнавања тзв. Косова и на чврстом становишту потребе очувања територијалног интегритета и суверенитета државе Србије.

Вашингтонски споразум, ма шта ко теоретски тврдио, као и сваки међународни споразум ове врсте, јесте споразум пре свега политичке природе. Зато су његове последице врло дубоке. Посебно када имамо у виду значај проблема који су дефинисани овим споразумом. Политика је појава таквог карактера која настоји да у своју сферу увуче све остале делове друштвене стварности, па и идентитет, традицију, морал, религијска осећања и економију, наравно.

Након Вашингтонског споразума имамо ситуацију да тзв. Косово признаје Јерусалим за главни град Израела. Тзв. Косово је отворило своју амбасаду у Јерусалиму као главном граду Израела и тиме постало прва и за сада једина територија са муслиманском већином која је то урадила.² Због те одлуке, како британски Гардијан наводи, званичници из Приштине су претрпели критике, не само

---

² <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/14/kosovo-opens-embassy-in-jerusalem-after-israel-recognises-its-independence>, приступ 14. септембар 2025. године.

муслиманске Турске, него и многих земаља Европе.³ Рекло би се како је управо због тога овај чин тзв. Косова потврдио своју специфичну тежину у очима израелског руководства. Наравно, с обзиром на то како то руководство тренутно види израелске интересе. Интересантно је да Албанија није то учинила, што, све заједно, албанском фактору на Балкану дозвољава да води што разуђенију политику када су њихови интереси у питању.

У паралелној 16. тачки коју је Србија потписала, Србија се обавезује да своју амбасаду пребаци у Јерусалим и тиме признаје Јерусалим за главни град Израела. Та тачка споразума се може тумачити као аболиција нове израелске политике када је реч о питању Косова и Метохије и питању Србије генерално. Израел би то могао да тумачи тако да Косово за Србију није исто што и Јерусалим за Израел.

Тако потписаним споразумом, савезништво Албанаца са Косова (иначе о проблему сецесије тзв. Косова више вид. Мировић, 2021) и савезништво Израела добијају на специфичној тежини. Рекло би се да након Вашингтонског споразума односи Србије и Израела постају од мањег значаја, када је Израел у питању. Насупрот томе, албански фактор на Балкану у очима Израела добија на много већем значају. У сваком случају, тиме нисмо добили већи значај ни у очима америчке дипломатије.

Израел је, видимо то данас нарочито, кључни савезник САД на Блиском Истоку. Тако да је Вашингтонским споразумом САД добила на томе да под својим окриљем, дипломатски увеже свог кључног савезника на Блиском Истоку и Албанце као америчког битног савезника на подручју које они називају Западним Балканом. Оно што је за нас посебно болно је да је све то урађено преко територије која за нас није само територија него и наша Света Земља.

Балфуровом декларацијом је Велика Британија, под својим окриљем, дипломатски повезала Краљевину Србију и ционистички покрет као своје врло важне савезнике.

На страну расправе о правној природи Вашингтонског споразума (о томе више вид. Мировић, 2020, 30-32), његова последица је да су држава Израел и тзв. Косово успоставили званичне државне билатералне односе на највишем нивоу и са највећим могућим степеном уважавања обостраних интереса.

Колико је само све то далеко од зачетака односа Србије и Израела. Србија је тиме добила тежак ударац у свој идентитет и културу, јер српски народ кроз своје предање о Косову посматра Косово као свој Јерусалим. Свој окупирани Јерусалим. У основи сваке српске модерне државе је Косовски бој и косовски мит са царем Лазаром као водећом фигуром. Генерације су васпитаване на том миту и оне су и довеле до појаве модерне Србије у Српској револуцији и до ослобођења осталих српских крајева у Балканским ратовима. До ослобођења Старе Србије (о појму Стара Србија вид.

---

³ <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/14/kosovo-opens-embassy-in-jerusalem-after-israel-recognises-its-independence>, приступ 14. септембар 2025. године.

Зарковић, 2019, 32-44). Кроз призму Косовског боја (као преломног догађаја нашег средњег века и наше комплетне судбине) се рефлектује наша национална свест и наш поглед на наш средњи век и на нашу државу и право још од почетака модерне државе. Држава Првог устанка је показивала снажну и сасвим природну тенденцију да ухвати конекције са српском средњевековном државом, па и кроз правну терминологију (Станковић, 2022, 47).

На крају крајева, Гаврилов пуцањ се десио управо на Видовдан и као даља последица тога било је стварање Југославије. О томе не треба посебно говорити.

3. ЗАКЉУЧАК

Јевреји су природно гледали у изградњу државе Израел као у свој спас. Вековима су прогањани из многих држава, посебно у Европи. На њих је гледано са дозом расизма као на дошљаке које треба протерати, па чак и физички елиминисати. Као на извор свих проблема, не само у државама у којима се налазе, него и извор светских проблема. Они су увидели да ће их таква судбина пратити све док поново не изграде своју државу.

На Србе је слично гледано и слично се гледа и данас (о томе више Вујовић, 2025, 141, 142-143, 144-145). Дакле, по том питању српски и јеврејски народ и данас донекле деле заједничку судбину. Међутим, међународне позиције ова два народа се данас значајно разликују. Положај јеврејског народа је свакако политички супериорнији од положаја српског народа. Политички интереси Израела никако више нису идентични са интересима Србије.

Интереси српског народа су у основи дефинисани Уставом Републике Србије. Устав не дозвољава мењање статуса Косова и Метохије, али су Бриселски и Вашингтонски споразум предвидели одговарајуће аранжмане по питању овог подручја који имају своје *de facto* последице. Тим споразумима је Србија показала спремност да своју политику усклађује са потребама које је званични Београд политички дефинисао (под снажним међународним политичким притисцима на Србију), али без промене *de iure* стања.

Када је у питању историја односа Србија и Израела, Балфурова декларација је била начин да се прогнана Србија солидарише са Старозаветним, прогањаним народом који је имао потребу да формира своју модерну државу на подручју где је настала Старозаветна израелска држава. Тиме је Краљевина Србија постала прва држава која се након Велике Британије сагласила са оправданошћу тог израелског циља. То је био обострани српски и израелски интерес. Србија је учвршћивала свој већ значајан морални и политички углед и престиж у тадашњем свету, али и јачала политичке везе са Британијом и јеврејским политичким фактором.

Када је реч о Вашингтонском споразуму јасно се примећује остварење израелских интереса.

Дакле, значај Србије се, када су у питању ови документи и њихове последице, налази на потпуно супротним позицијама када је реч о израелским интересима. Али и када је реч о српским интересима.

Чини се да су косовски Албанци вешто искористили нашу дипломатску пасивност, инерцију. Наиме, логично је било да Србија, у складу са својом најбољом дипломатском традицијом везаном за Балфурову декларацију, искористи прилику да одмах након Трамповог признања комплетног Јерусалима за главни град Израела, учини то исто. Да поново буде друга држава на свету која је изашла у сусрет интересима државе Израел. Логично је да када у значајним питањима не можеш да будеш први, да онда настојиш да будеш барем други. Нарочито зато што је овај пут реч о држави Израел која представља врло битан међународни политички фактор. Поред тога, сада је Србија испустила и прилику да своју међународну политику коначно на прави начин почне да усклађује са политиком светске суперсиле. Да је српска дипломатија размишљала у наведеном правцу, Израел не би имао простора да призна независност тзв. Косова и не би било простора да се деси Вашингтонски споразум. Наша политика би била у много повољнијој позицији, а албанска у неповољнијој. Овако се десило да су косовски Албанци преузели нашу стару стазу.

У овом случају је САД створила потпуно нову дипломатску стазу. Није ишла стазама претходних империја. Ово је револуционарни чин. САД су у својој намери да остваре улогу најмоћније војне и политичке силе света преузеле стазе свих претходних империја. “Јефтиније је и лакше да преузмеш стазе које већ постоје него да ствараш нове. Једино када осете да, и поред тога што су то урадили, у појединим најзначајнијим деловима света почињу да губе утицај, онда начине неки потпуно нов корак. Као што је то учинила Трампова администрација признањем Јерусалима за главни град Израела и измењеном политиком коју је након тога почела да спроводи (Вујовић, 2022, 271).”

ЛИТЕРАТУРА И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦЕ

Вујовић, О. 2022, Популизам и рађање Империје - Цезар и његово политичко наслеђе, Политичка ревија 1/71;

Вујовић, О. 2025, Природа проблема угрожености верских права Срба и српског наслеђа на Космету, *Праћење стања људских права на Косову и Метохији* за период март 2024. – март 2025. године, Косовска Митровица 2025;

Зарковић, В. 2019, Стара Србија у жижи интересовања аустроугарске и руске дипломатије на прелазу из XIX у XX век, *Зборник радова Правног факултета у Приштини* 2019;

Мировић, Д. 2020, Вашингтонски споразум 2020., *Српска правна мисао* 1/53;

Мировић, Д. 2021, Конзервативна и нова ремедијална теорија сецесије у међународном јавном праву и покушај сецесије такозваног Косова, *Зборник радова Правног факултета у Приштини* 2021;

Станковић, У. 2022, Кривичноправна терминологија у држави Првог српског устанка, *Зборник радова Правног факултета у Приштини* 2022;

Ivanković, M. 2006, Odlazak jevrejskih izbeglica – žrtava Holokausta iz evropskih zemalja za Palestinu preko teritorije Jugoslavije 1946-1947. godine, *Tokovi istorije* 3/2006;

<https://www.theguardian.com/world/2021/mar/14/kosovo-opens-embassy-in-jerusalem-after-israel-recognises-its-independence>

Ognjen VUJOVIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law, Republic of Serbia, ognjen.vujovic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0003- 2505-5123.

THE BALFOUR DECLARATION AND THE WASHINGTON AGREEMENT, SERBIA AND ISRAEL

Summary

The article presents Serbian-Israeli relations through only two points in history. These are two documents that are crucial for Israeli, but also for Serbian diplomatic history, the Balfour Declaration and the Washington Agreement. One document was adopted in the second decade of the twentieth century, and the other at the beginning of the third decade of the twenty-first century. The first document speaks of the need to establish a Jewish state in the territory of what was then Palestine, and the second, when it comes to Jewish interests, focuses on the recognition of Israel by another territory with a Muslim majority and its recognition of Jerusalem as the capital of Israel. This recognition of Jerusalem as the capital of the State of Israel comes for the first time in history from a territory with a Muslim majority.

When it comes to Serbia, the Balfour Declaration was a way for exiled Serbia to show solidarity with the Jewish people, a persecuted people who needed to form their own modern state in the area where the Old Testament Jewish state was established. Thus, the Kingdom of Serbia became the first state after Great Britain to agree with the justification of the Israeli goal of forming the state of Israel in the area that was then Palestine. This was a mutual Serbian and Israeli interest. In this way, Serbia strengthened its moral and political reputation in the world at the time, but also strengthened political ties with Britain and the Jewish factor.

When it comes to the Washington Agreement, the realization of Israeli interests is clearly noticeable.

Therefore, the importance of Serbia, when it comes to these documents and their consequences, is in completely opposite positions when it comes to Israeli interests. But also when it comes to Serbian interests.

Key words: Balfour Declaration, Washington Treaty, Serbia, Israel, USA.